

Szabályozott antibiotikum felszabadítású rendszer *in vitro* mikrobiológiai vizsgálata

Doktori tézisek

Dr. Szász Máté Sándor

Semmelweis Egyetem
Patológiai Tudományok Doktori Iskola

- Programvezető: Dr. Nagy Károly egyetemi tanár, PhD
- Témavezető: Dr. Szabó Dóra egyetemi docens,
az MTA doktora, PhD
- Hivatalos bírálók: Dr. Tekes Kornélia egyetemi tanár,
az MTA doktora, PhD
Dr. Kónya József egyetemi docens, PhD
- Szigorlati bizottság elnöke: Dr. med. habil. Cseh Károly egyetemi tanár, az
MTA doktora, PhD
- Szigorlati bizottság tagjai: Dr. Ludwig Endre egyetemi tanár, PhD
Dr. Kriván Gergely egyetemi docens, PhD

Budapest
2015

Bevezetés

Az orvosi gyakorlatban a testidegen anyagok beültetése speciális problémákat vet fel. Az ortopédiában használt protézis, műbillentyű, centrális vénás katéter, perifériás vénás kanül beültetésével vagy húgyúti katéter illetve nephrostoma bevezetésével ideális felszín hozunk létre a mikrobák szaporodására. Kanülok esetén folyamatos behatolási kaput nyitunk a kórokozók számára, hiszen az érbe bevezetett műanyag cső közlekedik a külvilággal. Mély szövetek közé történő, testidegen felület beültetésekor (pl. ortopédiai protézisek) infekciós szövődményként letokolt folyamat jöhet létre, majd a környező szövetekben szeptikus folyamat alakulhat ki. A baktériumok ezt követően az idegen felületről a vér-és nyirokkeringés segítségével távoli szervekbe juthatnak, úgynevezett szeptikus metasztázisokat hozhatnak létre, illetve szövődményként véráram fertőzés (bloodstream infection, BSI) alakulhat ki.

Az ortopédiai protézis fertőzésének (prosthetic joint infection, PJI) leggyakoribb oka a szervezetben szunnyadó infekciós folyamatok reaktiválódása. A véráram segítségével a lappangó gócból érkező kórokozók megtapadhatnak a beültetett protézis felszínén és környező csontszövetben osteomyelitis hozhatnak létre. A PJI-k másik oka a protézis beültetés során bevitt nozokomiális flóra kolonizációja, amikor a beteg bőréről fakultatív patogén kórokozók kerülnek a műtési területre. A széles körben protézis rögzítésére alkalmazott, hőtermelő szintetikus cement (akrilátok) lokális nekrozist okoz, majd a protézist hematoma veszi körül, ennek következtében a műtét során bekerült baktériumok hetek múltával gennyesedést okozhatnak. A fellépő infekció során letokolt folyamat veszi kezdetét. A fertőzött protézis állandó lehetőséget teremt a visszatérő BSI kialakulására. Ezen felül a protézis szeptikus kilazulása is bekövetkezhet, ami további reoperációkat tesz szükségessé.

A protézis fertőzéseket okozó törzsek képesek adhéziós faktorokat termelni, amelyekkel kitapadnak az idegen felületre. A baktérium által termelt glycocalyx ligandként kötődik a megszilárdult polimetil-metakrilát (PMMA) felületére. A protézis felszínén elsősorban *Staphylococcus epidermidis* alakít ki biofilmet. A Gram-negatív baktériumok közül a biofilm képző *Pseudomonas aeruginosa* törzsek okozta szeptikus folyamatokkal kell számolnunk.

Az 1950-es évektől egyre több helyről jelentettek koaguláz-negatív *Staphylococcus* spp. (CNS) fertőzéseket. A CNS fertőzések aránya 2000 után az USA és Európa kórházaiban ugrásszerű növekedést mutatott. A folyamat eredményeként a Gram-pozitív baktériumok – ezen belül a *S. epidermidis* - dominánssá váltak az idegen testekhez, így pl. az ortopédiai

protézisekhez köthető kórházi fertőzésekben. Napjainkban a Gram-negatív baktériumok okozta PJI-k számának előretörése észlelehető.

A kiterjedt béta-laktám antibiotikum használat hozzájárult a meticillin rezisztens *Staphylococcus epidermidis* (MRSE) törzsek elterjedéséhez. A meticillin rezisztens törzsek invazivitása a meticillin érzékeny (meticillin susceptible *Staphylococcus epidermidis*, MSSE) törzsekét meghaladja, ezért sok esetben az ortopédiai protézisek környékén, a mélyebb szövetek felé terjedő infekciók (deep-prosthetic joint infections, DPJI) elsőszámú kóroki tényezőjeként szerepel. Az MRSE törzsek emellett csökkent érzékenységet mutatnak a glikopeptidokkal szemben. Több tanulmány igazolta, hogy az MRSE törzsekkel szembeni aminoglikozid rezisztencia Nyugat-Európában jelenleg átlagosan 60 % felett van.

A protézisek felszínén megtapadó baktériumok patogén folyamatait szisztémás terápiával a gyenge szöveti penetráció miatt nehéz befolyásolni. Az ortopédiában már évek óta használnak szabályozott gyógyszer felszabadítású rendszereket (DDS, Drug Delivery System), melyekhez hatóanyagként antibiotikumot kötnek. A szabályozott antibiotikum felszabadítású rendszerek (ADS, Antibiotic Delivery System) jól használhatóak lokális infekciók megelőzésére, illetve terápiásan is bevethetőek egy-egy góc szanálására. Az ADS-ek két csoportra oszthatóak: nem biodegradábilis és biodegradábilis rendszerekre. A nem biodegradábilis rendszerre jó példa a gentamicint tartalmazó PMMA golyócskákból álló Septopal-lánc. A biodegradábilis rendszerek közös jellemzője, hogy a beültetést követően nincs szükség az eltávolításukra, jelentősen csökkentve ezzel újabb infekció kialakulásának kockázatát. Az antibiotikum leadást követően a hordozóanyagot a szervezet elbontja és/vagy az inaktív DDS beépül a csontszövetbe. Az utóbbi esetben az infekciós gócból adódó szövethiány helyén új csontszövet épül, így ezek a rendszerek csontpótlásra is használhatóak. Évtizedek óta a klinikai gyakorlatba sikerrel bevezetett gentamicin és tobramycin tartalmú DDS-ek alkalmazhatóságának az előretörő antibiotikum rezisztencia szab gátat. Újabb fejlesztésű antibiotikum felszabadítású rendszerekhez vancomycint, teicoplanint, illetve amikacint kötnek, mert ezek az antibiotikumok napjainkban nagyobb sikerrel alkalmazhatóak *S. epidermidis* okozta protézis fertőzések esetén.

Kutatási munkánk célkitűzései

- Célunk volt a Semmelweis Egyetem Ortopédiai Klinikáján 2001 és 2011 között regisztrált, protézisekhez kapcsolódó, posztoperatív fertőzések kórokozó spektrumának retrospektív epidemiológiai vizsgálata.
- További célunk volt a *Staphylococcus epidermidis* növekedési kinetikájának összehasonlítása különböző tápoldatokban.
- Célkitűzésinkben szerepelt két eltérő összetételű, különböző vancomycin tartalmú, szabályozott antibiotikum felszabadítású rendszer *Staphylococcus epidermidis* törzsre kifejtett antibakteriális hatásának, az idő függvényében történő vizsgálata.
- További célkitűzésünk volt két eltérő összetételű, különböző vancomycin tartalmú, szabályozott antibiotikum felszabadítású rendszer antibiotikum leadási dinamikájának meghatározása.
- Célunk volt továbbá a *Pseudomonas aeruginosa* törzsek biofilm képző képességének a vizsgálata.
- Végül célul tűztük ki a *Pseudomonas aeruginosa* törzsekkel szemben hatékony, biofilm képzést gátló antibiotikum kombinációk meghatározását.

Anyag és módszer

Adatok összesítése

A Semmelweis Egyetem Ortopédiai Klinikáján 2001 és 2010 között végzett szeptikus műtétek és az észlelt posztoperatív sebfertőzések tenyésztési eredményeinek regisztrálása a Semmelweis Egyetem Klinikai Mikrobiológiai Diagnosztikai Laboratóriumában történt.

Mikrobiológiai minták feldolgozása

Az epidemiológiai vizsgálatokhoz 2001 és 2011 között összegyűjtött klinikai minták szállítása transzport médiumban (Amies Agar Gel, 108C, Copan Diagnostics Inc, USA) történt. A kísérletekhez használt baktérium törzsek tárolása 20 % glicerint tartalmazó tripszines szója tápoldatban (TSB) történt -80 °C-on. A kísérletek előtt a baktériumokat felélesztettük.

Baktérium törzsek

A hatóanyag leadás vizsgálatokhoz és a növekedési kinetika meghatározásához a *S. epidermidis* ATCC 35984 törzsét használtuk fel (LGC Standards GmbH, Germany). Kontroll törzsként a *Bacillus subtilis* ATCC 6633 törzsét alkalmaztuk (Becton-Dickinson, USA). A biofilm képzéses vizsgálatokhoz klinikai mintákból izolált, 60 *P. aeruginosa* törzset használtunk fel, melyek a Magyar Honvédség Egészségügyi Központ Mikrobiológiai Laboratóriumából származtak. Pozitív kontroll törzsként a *S. aureus* ATCC 12600 törzsét, negatív kontrollként a *S. epidermidis* ATCC 12228 törzsét használtuk (LGC Standards GmbH, Germany).

Különböző antibiotikumok minimális gátló koncentrációjának meghatározása

A Clinical and Laboratory Standards Institute (CLSI) és a National Committee Of Clinical Laboratory Standard (NCCLS) ajánlásainak megfelelően a minimális gátló koncentrációt (MIC) a következő antibiotikumoknál mikrodilúciós módszerrel határoztuk meg: piperacillin/tazobaktám, ceftazidim, cefepim, imipenem, meropenem, gentamicin, amikacin, netilmicin, tobramycin, ciprofloxacin, levofloxacin, chlorithromycin.

Baktérium csíraszám meghatározása

A tápoldatok adott időponthoz köthető csíraszámát hígítási módszerrel határoztuk meg. A tápoldatok kiindulási csíraszámának beállítása a McFarland-mérő (BD PhoenixSpec, Becton-Dickinson, USA) készülék denzitometriás elvei alapján történt.

Tápanyagok vancomycin koncentrációjának meghatározása

A BHI (brain-heart infusion), a TG (tioglikolát), az MH (Müller-Hinton) leves II tápanyagokban és a fiziológiás sóoldatban, eltérő időpontokban, észlelhető vancomycin koncentrációkat papírkorong módszerrel határoztuk meg. Ezt követően a vancomycin csökkenő hígítási sorához hozzárendeltük az adott koncentráción létre jövő gátlási zónák átmérőjét (kalibrációs görbe).

***Staphylococcus epidermidis* növekedési kinetikájának vizsgálata**

A baktérium növekedési kinetikájának vizsgálatát hígítási módszer segítségével végeztük. A maximálisan (10^5) hígított szuszpenziókból MH szilárd tápanyagokon baktérium pázsitot készítettünk, majd inkubálást követően telepszámlálást végeztünk.

Viaszkorongok antibakteriális hatásának vizsgálata

Módszerünkhöz használt Wax1 (Cera alba : Precirol® : Vaseline album 45 : 45 : 10 arányú elegye) és Wax2 (Cera alba : Precirol® 50 : 50 arányú elegye) viaszkorongok rendre 0,5, 1, 2 és 4 mg vancomycint tartalmaztak, így összesen 2x4 féle korong állt rendelkezésünkre. A viaszkorongok *S. epidermidis*re kifejtett baktériumölő képességét (time-kill curve) BHI tápanyagban, hígítási módszerrel vizsgáltuk.

Viaszkorongok antibiotikum leadásának vizsgálata szilárd tápanyagon

A DDS baktériumölő képességét a Wax1 és Wax2 viaszkorongok 0,5, 1, 2 és 4 mg vancomycint tartalmazó változatai körül a *S. epidermidis* tenyészetén kialakuló gátlási zónák átmérőjének mértékével demonstráltuk (Bauer-Kirby módszer).

Viaszkorongok antibiotikum leadásának vizsgálata folyékony közegben

A Wax1 és Wax2 viaszkorongok 0,5, 1, 2 és 4 mg vancomycint tartalmazó változataiból a BHI tápanyagba kioldódó antibiotikum mennyiségét a *B. subtilis* ATCC 6633 törzseiből készített pázsiton papírkorong módszer segítségével határoztuk meg.

Biofilmképzés fenotípusos vizsgálata

A vizsgálat során a *P. aeruginosa* klinikai izolátum törzseiből 96 lyukú mikrotiter lemez mélyedéseibe szuszpenziókat mértünk. Foszfát-pufferrel történt öblítés után a kitapadt sejteket etanollal fixáltuk, majd safraninnal festést végeztünk.

A minimális biofilmgátló koncentráció meghatározása

A minimális biofilmgátló koncentráció (MBIC) meghatározásához mikrodilúciós módszert használtuk. Ezt követően a fenotípusos vizsgálatnál ismertetett módon vizsgáltuk a biofilm képzést.

Frakcionált biofilmgátló koncentráció és a frakcionált gátló koncentráció index meghatározása

A frakcionált biofilmgátló koncentráció (FBIC) meghatározásához a MIC meghatározásánál ismertetett 12 féle antibiotikumból kiválasztottunk kettőt (A és B), melyekből hígítási sorozatot készítettünk 96 lyukú mikrotiter lemez mélyedéseibe, a lemez hosszabb és rövidebb oldalának megfelelően. Ezt követően a lemez köztes mélyedéseibe összeállítottuk az A és B antibiotikum kombinációját, majd hozzáadtuk a *P. aeruginosa* törzsekből készült szuszpenziót. A biofilmképzés kvalitatív vizsgálata safraninos festéssel történt. A Σ FBIC (FIC-index) kiszámítása a következőképpen történt:

$FBICA = MBICA(c) / MBICA(a)$ és $FBICB = MBICB(c) / MBICB(a)$, majd

$\Sigma FBIC = FBICA + FBICB$

Magyarázat: A, B: a kétféle antibiotikum; (c), (a): a megfelelő antibiotikum kombinációban (combination), illetve önmagában (alone).

A Σ FBIC (FIC-index) lehetséges értéke alapján az antibiotikum kombináció a következő hatást fejtheti ki: szinergista ($\Sigma FBIC \leq 0,5$); részlegesen szinergista ($0,5 < \Sigma FBIC \leq 1$); indifferens ($1 < \Sigma FBIC \leq 4$); antagonistista ($4 < \Sigma FBIC$)

Statisztikai számítások

Különböző tápoldatokban a növekedési kinetikákat korrelációs együttható kiszámításával hasonlítottuk össze. A viaszkorongok által kifejtett baktérium ölési kinetika vizsgálatokhoz és a vancomycin leadás méréséhez többszörös lineáris regressziós modellt (General Linear Model, GLM) használtuk. A csoportok összehasonlításához Fischer-féle tesztet (least significant difference, LSD) alkalmaztunk. A viaszkorongok által kifejtett csíraszám csökkenés összehasonlítását kétmintás t-próbával végeztük. A vancomycin csúcskoncentrációk összehasonlítása kétszemponos varianciaanalízissel (ANOVA-teszt) történt. Minden esetben $p \leq 0,05$ esetén az eltérést szignifikánsnak tekintettük.

Eredmények

A posztoperatív protézis fertőzések retrospektív epidemiológiai vizsgálata

Az epidemiológiai vizsgálat során 2001 és 2011 között összesen 221 tenyésztési eredményt vizsgáltunk meg. A protézis gennyesedések 64 %-áért Gram-pozitív törzsek voltak felelősek, ezen belül az infekciók 53 %-át *Staphylococcus* törzsek okozták. A legtöbb esetben *S. epidermidis* tenyésztett ki a műtéti területből és a sebváladékból (28 %). *S. aureus* 25 %-ban okozott infekciót. A *P. aeruginosa* 8 %-ban volt felelős az ortopédiai fertőzésekért.

Minimális gátló koncentráció meghatározása

A 14 biofilm képző *P. aeruginosa* klinikai izolátummal szemben vizsgált antibiotikumok MIC értékeit az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat: MIC értékek 14 biofilm képző *P. aeruginosa* törzs esetében.

Antibiotikumok	Átlag MIC ($\mu\text{g/ml}$)		
	MIC ₅₀	MIC ₉₀	Intervallum
Piperacillin/tazobaktám	1024	1024	128–1024
Ceftazidim	4	32	2–1024
Cefepim	8	32	2–64
Imipenem	4	16	0,5–128
Meropenem	16	32	2–64
Ciprofloxacin	256	512	8–1024
Levofloxacin	32	62	2–256
Amikacin	4	32	2–1024
Gentamicin	128	256	1–256
Tobramycin	128	512	2–>1024
Netilmici	4	>256	1–>256
Clarithromycin	256	>1024	32–>1024

Különböző tápoldatok vancomycin koncentrációjának meghatározása

BHI és MH leves II közegben 2 $\mu\text{g/ml}$ vancomycin koncentrációhoz tartozó gátlási zóna átmérője 18 mm volt. Fiziológiás sóoldat esetében 2 $\mu\text{g/ml}$ vancomycin koncentráció mellett 19 mm átmérőjű gátlási zónát mértünk. TG tápoldat és fiziológiás sóoldat esetén 0,125 $\mu\text{g/ml}$ vancomycin koncentráció mellett a szűrőpapírkorong körül nem alakult ki gátlási zóna. BHI és

MH tápoldatok esetén 0,125 µg/ml koncentráció mellett a szűrőpapírkorong körül 10 mm feletti gátlási zóna alakult ki. 0,25, 0,5 és 1 µg/ml vancomycin hígítás mellett mind a négy tápoldat esetén a szűrőpapírkorong körül 10 és 18 mm közötti átmérőjű gátlási zóna képződött.

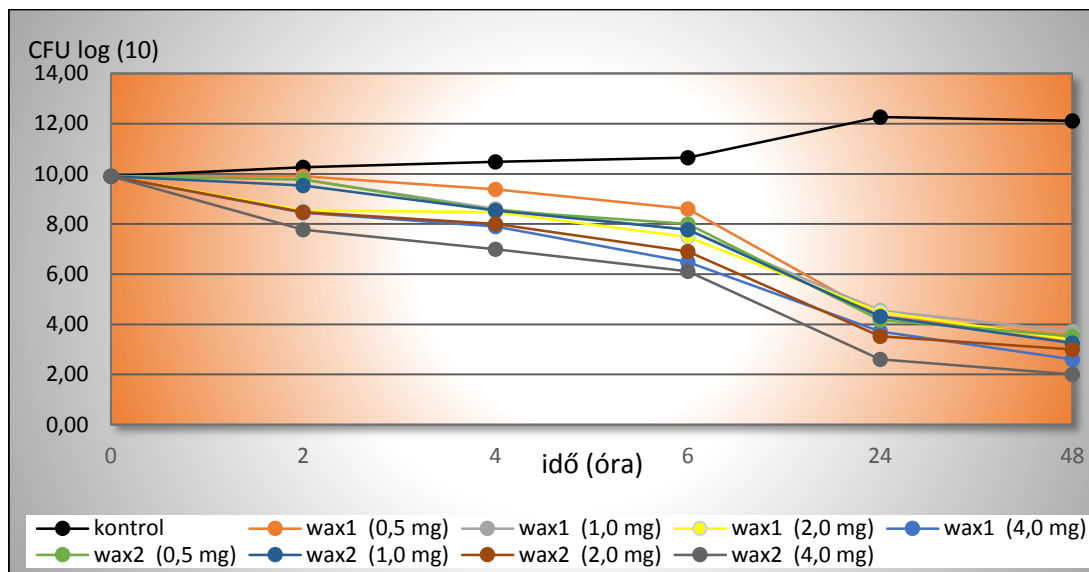
***Staphylococcus epidermidis* növekedési kinetikájának vizsgálata**

Az MH leves és TG tápoldatok csíraszám csökkentő kinetikája és a fiziológiás sóoldatban észlelet csíraszám csökkenés mértéke között pozitív, rendkívül szoros korrelációt tapasztaltunk. BHI és fiziológiás sóoldat között pozitív, szoros korrelációt figyeltünk meg. MH tápoldatban 2, 4 és 8 µg/ml vancomycin koncentráció mellett a baktériumok kezdeti növekedési fázisa elmaradt, plató fázist követően 4 óra elteltével drasztikus csíraszám csökkenést észleltünk. Fiziológiás sóoldatban a baktériumok az első 2 órában nagyobb mértékben indultak növekedésnek, mint a tápoldatok esetében, azonban a 2. és 4. óra között már észleltük a deklinációs fázist. A csíraszám csökkenés a fiziológiás sóoldatban a tápoldatokhoz képest egyenletesebbnek bizonyult. Hatóanyagmentes, kontroll BHI tápoldatban észleltük a *S. epidermidis* legintenzívebb szaporodását. A vancomycint nem tartalmazó fiziológiás sóoldatban a baktériumok száma 24 óra elteltével a kiindulási csíraszám alá csökkent.

Viaszkorongok antibakteriális hatásának vizsgálata

A növekedési kinetika vizsgálata alapján a viaszkorongot nem tartalmazó közegben a csíraszám folyamatosan emelkedett. Wax1 és Wax2 viaszkorongok esetében a baktérium csíraszám folyamatos csökkenését észleltük BHI-ben (1. ábra). A legerősebb antibakteriális hatást a Wax2 viaszkorong 4 mg vancomycint tartalmazó változata fejtette ki: 2 óra elteltével a csíraszám több, mint két nagyságrenddel csökkent, ilyen mértékű csökkenést a többi esetben nem tapasztaltunk. Wax1 viaszkorong 0,5 mg vancomycint tartalmazó változata esetében a csíraszám hat óra elteltével is 8,00 log₁₀ CFU/ml felett maradt. Kezdeti növekedési, illetve plató fázist egyik korong esetében sem figyeltünk meg.

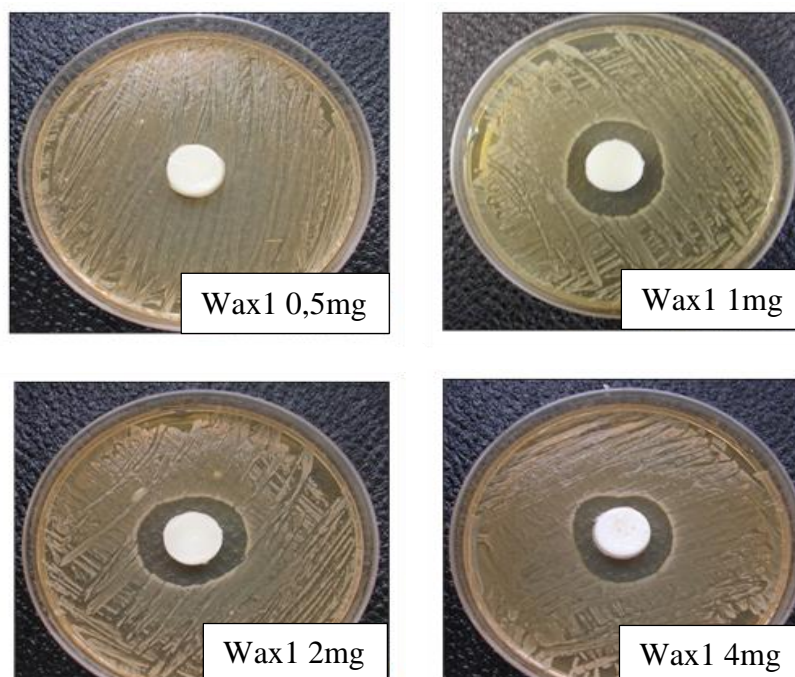
A Wax2 viaszkorong 4 mg vancomycint tartalmazó változatának BHI-s oldatában 4 óra elteltével a szabad vancomycint tartalmazó oldathoz képest jelentősen - majdnem egy nagyságrenddel - nagyobb csíraszám csökkenést detektáltunk. Az 1 és 2 mg vancomycint tartalmazó viaszkorongok oldata esetében 6 óra elteltével 0,5 mg vancomycint tartalmazó változatok esetében a 24. óra elteltével következett be jelentősebb csíraszám csökkenés.

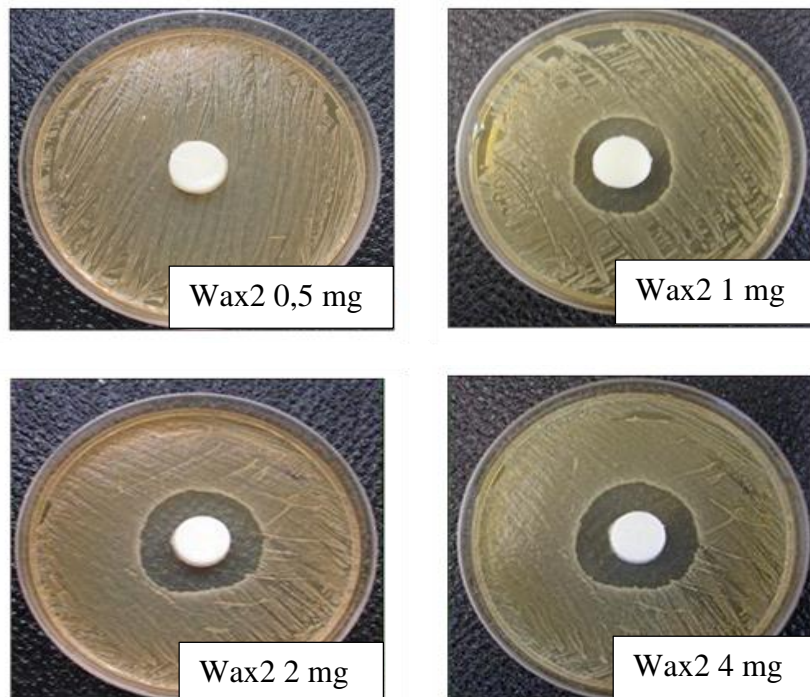
1. ábra: Csíraszám csökkenése eltérő vancomycin tartalmú Wax1 és Wax2 viaszkorongok esetében az idő függvényében.

Viaszkorongok vancomycin leadásának vizsgálata szilárd táptalajon

A Wax1 és Wax2 típusú viaszkorongok 0,5 mg vancomycin tartalom mellett nem hoztak létre gátlási zónát. 1 mg, vagy annál nagyobb antibiotikum tartalom esetén mind két korong típus 18 mm-nél nagyobb gátlási zónát hozott létre egy éjszakán át történt inkubálást követően (2. és 3. ábra).

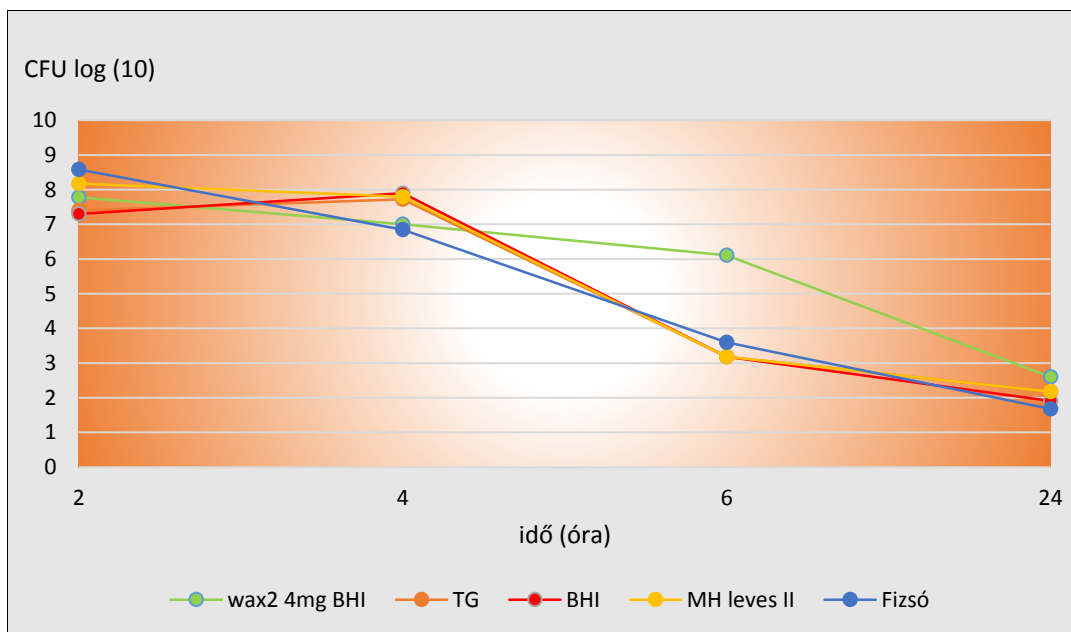
2. ábra: Gátlási zónák mérete 0,5, 1, 2 és 4mg vancomycint tartalmazó Wax1 viaszkorong esetében egy éjszakán történt inkubálást követően (saját felvétel).

3. ábra: Gátlási zónák mérete 0,5, 1, 2, és 4 mg vancomycint tartalmazó Wax2 viaszkorong esetében egy éjszakán történt inkubálást követően (saját felvétel).

Viaszkorongok vancomycin leadásának vizsgálata folyékony közegben

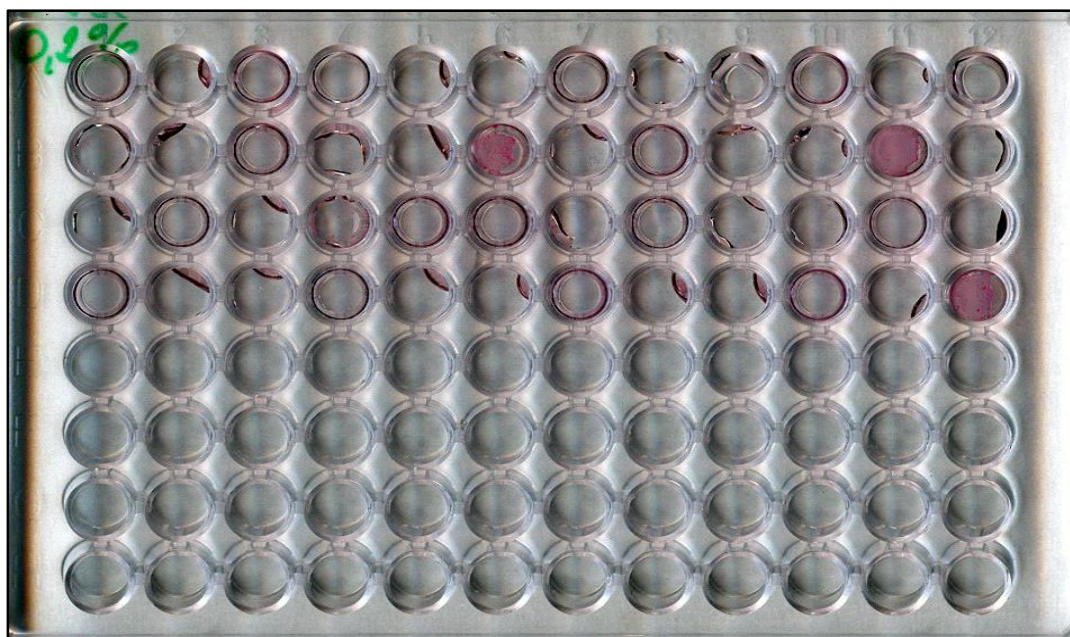
Általánosságban elmondható, hogy a Wax2 viaszkorongból a vancomycin kioldódás hamarabb következett be (szignifikáns különbség, $p = 0,0134$). A vancomycin koncentráció és az inkubációs idő között szignifikáns összefüggést tapasztaltunk ($p = 0,000001$). A csúcskoncentráció Wax1 viaszkorong 0,5 mg vancomycint tartalmazó változata esetében 0,25 $\mu\text{g/ml}$, míg Wax2 viaszkorong 4 mg vancomycint tartalmazó változatánál 1 $\mu\text{g/ml}$ volt. Wax2 viaszkorong 4 mg vancomycint tartalmazó változata esetében mért antibiotikum csúcskoncentráció szignifikáns különbséget mutatott a 0,5, az 1 és a 2 mg vancomycint tartalmazó korongoknál mért antibiotikum koncentrációhoz képest ($p = 0,0184$). A 4 mg vancomycin tartalom a folyékony közegben a megfigyelés időintervalluma alatt egyenletesen 1 $\mu\text{g/ml}$ vancomycin koncentrációt biztosított. A 4 mg vancomycint tartalmazó Wax2 viaszkorong típus BHI-s oldatának csíraszám csökkentő hatása és a különböző tápoldatok csíraszám csökkentős hatása között pozitív, szoros korreláció igazolódott, fiziológiás sóoldattal összehasonlítva pedig rendkívül szoros, pozitív korrelációt figyeltünk meg (4. ábra).

4.ábra: 4 mg vancomycint tartalmazó Wax2 viaszkorong és az 1 µg/ml vancomycin koncentrációt tartalmazó különböző tápoldatok *S. epidermidis* növekedési kinetikájára kifejtett hatásának összehasonlítása.

Biofilm képzés fenotípusos vizsgálata

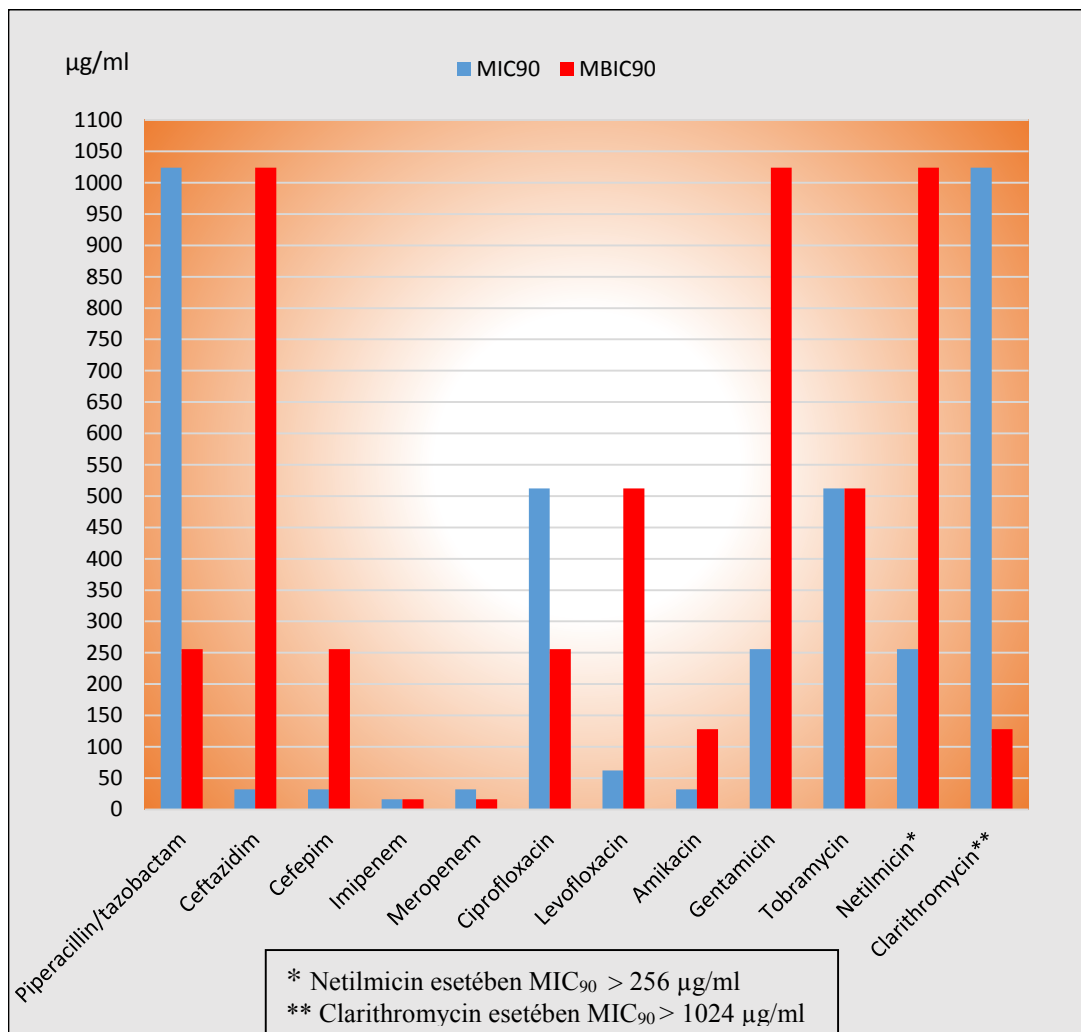
A 60 klinikai *P. aeruginosa* izolátumból 14 (23.3 %) bizonyult biofilm képzőnek. A bakteriális biofilm safraninnal történt festése az 5. ábrán látható.

5. ábra: *P. aeruginosa* biofilm képzésének igazolása safraninos festési eljárással. A mélyedésekben lila elszíneződés jelzi a biofilm létrejöttét.

Minimális biofilm képzést gátló koncentráció meghatározása

Három antibiotikum bizonyult effektív biofilm képzést gátló vegyületnek: a meropenem, a piperacillin/tazobaktám és a clarithromycin. A három említett antibiotikum esetében mértük a legalacsonyabb MBIC₅₀ értékeket. Az MBIC piperacillin/tazobaktám, ciprofloxacín és clarithromycin esetében legalább kétszer kisebb volt a MIC értéknél. Piperacillin/tazobaktám esetében MBIC₅₀ 512-szer alacsonyabb volt, mint a MIC₅₀. A MIC és MBIC értékek összehasonlítása a 6. ábrán látható.

6. ábra: Antibiotikumok átlag MIC és MBIC értékeinek összehasonlítása 14 biofilm képző *P. aeruginosa* törzs esetében.

A frakcionált biofilmgátló koncentráció és frakcionált gátló koncentráció index meghatározása

P. aeruginosa izolátumok közül nyolc törzs esetében tapasztaltuk a vizsgált antibiotikumok szinergizmusát (13,3 %). Néhány kivételtől eltekintve, fluorokinolonok clarithromycinnel történt kombinálása esetén a fluorokinolonok FIC index értékei alacsonyak voltak. Clarithromycin-levofloxacin kombináció szinergistának bizonyult a nyolc törzsből hat esetben (75 %). Ciprofloxacin és makrolid kombinációja szinergizmust mutatott a törzsek felével szemben. Szinergizmust tapasztaltunk clarithromycin-aminoglikozid és fluorokinolon-ceftazidim esetében. Antagonista hatás érvényesült clarithromycin-meropenem és clarithromycin-cefepim esetében a biofilm képző törzsek 62.5 illetve 75 %-ában. Az aminoglikozid antibiotikumokat nagyon alacsony FIC-index értékek jellemezték.

Megbeszélés

Az epidemiológiai összehasonlítás korlátját az adja, hogy a 2001 és 2010 közötti intervallumban kevés európai országban folytattak hasonló vizsgálatokat. Néhány ország évente végez surveillance felmérést országos szinten, így feltérképezhető az adott ország kórházaiban észlelt fertőzések kórképek gyakorisága. A hazai viszonyokat jól tükrözi, hogy számos intézmény egyáltalán nem szolgáltat adatokat az Országos Epidemiológiai Központ (OEK) által kezdeményezett éves, országos surveillance vizsgálatokhoz. A vizsgálatunk adatai nagy általánosságban korreláltak az európai centrumokban folytatott vizsgálatok eredményeivel. *S. epidermidis* okozta fertőzések aránya megfelel az európai centrumokban tapasztaltaknak, de a külföldi adatok tekintetében nagy szórással kell számolnunk. *S. aureus* kevesebb esetben izoláltunk, azonban Gram-negatív baktériumok okozta infekciók gyakrabban fordultak elő.

A DDS hatóanyag leadás vizsgálataihoz szükség volt egy olyan folyékony közegre, ami jól modellezi a szervezetben a fiziológiás viszonyokat és tápanyagot biztosít a baktériumok számára. A hatóanyag leadás vizsgálat során felmerült a kérdés, hogy az alkalmazott tápoldat csökkenti-e a vancomycin hatását, illetve befolyásolja-e az antibiotikum diffúzióját a viaszos hordozórendszerből. Három dúsító táptalaj esetében a közeg nem befolyásolta a vancomycin baktériumokra gyakorolt hatását, így mind három tápoldat alkalmasnak bizonyult a szövetek közti viszonyok modellezésére. Tápanyag ellátottság szempontjából a BHI áll a legközelebb az élő szövetekhez, ezért az irodalmi adatok alapján ez a legelterjedtebben használt dúsító tápoldat a kioldódási vizsgálatokhoz. Fiziológiás só oldat sokáig képes stacioner fázisban tartani a baktériumokat, de tápanyagok hiányában vancomycin nélkül is meredek csíraszám csökkenést észleletünk.

A vizsgált szabályozott antibiotikum felszabadítású rendszerünk három összetevőből állt:

- Antibiotikum: vancomycin
- Hordozó: viasz
- Cella (mátrix): liofilizált csont

A viasz biodegradábilis hordozóanyagként történő alkalmazása új módszernek számít. A viaszt az antibiotikum leadását követően a szervezet makrofágjai eltávolítják a szanálódott infekciós gócból. Az antibiotikum - hordozóanyag komplexumot szilárd, szerkezettel rendelkező cellában kell a fertőzés helyére beültetni, mivel csak így tudja biztosítani a lokális, hosszabb ideig fenntartható MIC koncentrációt. Ennek az elvárásnak eleget téve, mátrix szerkezetű,

liofilizált csont használható fel. A szivacsos csontállomány esetében a viasz molekulák bediffundálnak a belsejébe, így a hordozóanyag homogén eloszlást mutat. A liofilizált csont előnye, hogy a szerkezet számára vitalizálható szövetként beépül a csontszövetbe. A vancomycin alkalmazásának legfőbb előnye, hogy a baktérium szaporodása közben a sejtfalszintézist két lépésben gátolja.

Korábbi tanulmányok in vitro vizsgálatokban a vancomycin MIC értéket 2 µg/ml-ben határozták meg *S. epidermidis* ATCC 35984 számú törzsével szemben. Kísérleteinkben 1 µg/ml vancomycin koncentráció jelentős csíraszám csökkentő hatással bírt mind a három tápoldatban. A folyékony közegben végzett kioldódási vizsgálat során 4 mg vancomycint tartalmazó Wax2 viaszkorong esetében a többi rendszerhez képest szignifikánsabb csíraszám csökkenést észleltünk. Más vizsgálatok vancomycin ilyen koncentrációjánál jelentkező csíraszám csökkentő hatást daptomicin és rifampicin alkalmazása esetében igazoltak.

A Wax1 és Wax2 viaszkorongok 1, 2 és 4 mg vancomycin tartalom mellett hat napig gátolták a *S. epidermidis* növekedését szilárd tápoldaton. A gátlási zóna körül új telepek sem képződtek, ami arra utalt, hogy elhúzódó, egyenletes hatóanyag leadás mellett nem szelektálódtak ki vancomycin rezisztens törzsek. Mind a nyolc ADS egyenletesen szabadította fel a vancomycint, ezért minden esetben a *S. epidermidis* csíraszama fokozatosan csökkent. Exponenciálisan jellemezhető CFU csökkenést a Wax2 viaszkorong 4 mg vancomycint tartalmazó típusánál értünk el. Ez a viaszkorong típus egyenletesen, 1 µg/ml vancomycin koncentrációt biztosított a tápoldatban. Viaszkorongok esetében a kristályos vancomycint tartalmazó tápoldatokra jellemző kezdeti baktérium növekedési fázis elmaradt, ami szintén kiegyensúlyozott hatóanyag leadásra utalt.

A biofilm réteg safraninnal történő megfestése egyszerű és költséghatékony kvalitatív módszer, és jól használható olyan esetekben, amikor el kell döntenünk, vajon a vizsgált törzs képes-e biofilmet létrehozni. A vizsgálatok során azt tapasztaltuk, hogy a ceftazidim fluorokinolonokkal és az aminoglikozidok clarithromycinnel történt kombinálása kimagaslóan szinergista módon gátolta a *P. aeruginosa* biofilm képzését. A clarithromycin lényegében hatástalan a *P. aeruginosa*val szemben (a baktérium planktonikus fázisban is rezisztens), ugyan akkor képes gátolni a baktérium N-acil L-homoszerin lakton mediált quorum sensing mechanizmusát, amely *P. aeruginosa* esetében biofilm termelésért felelős gének expresszióját indítja be. A clarithromycin jól kombinálható más antibiotikumokkal, többségükkel szinergista hatást fejt ki. Cefepimmal történt kombinációja azonban antagonista hatást fejt ki, ami azért lényeges, mert a cefepim az egyik, széles körben használt, *P. aeruginosa* ellenes antibiotikum.

Következtetések

1. Vizsgálatunkban a *S. epidermidis* okozta fertőzések aránya megfelel az európai centrumokban tapasztaltaknak, de a külföldi adatok tekintetében nagy szórással kell számolnunk. Gram-negatív baktériumok okozta infekciók számában más kórházakhoz képest növekedés észlelhető.
2. A vancomycin statisztikailag alátámasztható, csíraszám csökkentő hatása a kioldódási vizsgálatokhoz széleskörben használt tápoldatok mindegyikében megfigyelhető. Tápanyag-ellátottság szempontjából a BHI áll a legközelebb az élő szövetekhez. Fiziológiás só oldat csak korlátozottan alkalmas in vitro kísérletekhez, mivel 6-8 óra elteltével a baktériumok száma, tápanyagok hiányában, antibiotikus hatás nélkül is csökkenni kezd.
3. 4 mg vancomycint tartalmazó Wax2 viaszkorong esetében, a többi rendszerhez képest, szignifikánsabb csíraszám csökkenést tudunk elérni, és 4 mg vancomycin tartalom esetén 1 µg/ml koncentráció is elegendő a baktériumszaporodás gátlásához és a csíraszám csökkentéséhez.
4. Szilárd táptalajon végzett hatóanyag leadás vizsgálat alapján a Wax1 és Wax2 viaszkorongok 1 mg és annál nagyobb vancomycin tartalom mellett majdnem 1 hétig képesek gátlási zónát fenntartani. Fiziológiás viszonyok között, egyenletes vancomycin leadás mellett a DDS 1 hétig képes biztosítani az 1 µg/ml körüli antibiotikum koncentrációt. Az általunk vizsgált DDS így képes megelőzni a protézisek szeptikus folyamatait és parenterális antibiotikum terápiával kiegészítve sikeresen alkalmazható osteomyelitis kezelésére is.
5. A safraninos festés egyszerű és költséghatékony kvalitatív módszer a biofilm képzés igazolására. A biofilm festés minden, olyan esetben jól használható eljárás, amikor nincs szükségünk a biofilm képző baktérium molekuláris biológiai módszerekkel történő analizálására, de el kell döntenünk, vajon a vizsgált törzs képes-e biofilmet létrehozni.

6. A frakcionált gátló koncentráció index értékek alapján a ceftazidim-fluorokinolon kombináció kimagaslóan szinergista hatást fejt ki a biofilm képző, *P. aeruginosa* törzsekkel szemben. A clarithromycin jól kombinálható más antibiotikumokkal, többségükkel szintén szinergista hatást hoz létre. A biofilm képző kórokozók elterjedése miatt biofilm képzést gátló antibiotikum kombinációk alkalmazása válhat szükségessé szabályozott antibiotikum felszabadítású rendszerekben.

Saját publikációk jegyzéke

1. Szasz M, Lehotkai N, Kristof K, Szabo D, Nagy K: Prevalence and antimicrobial resistance of uropathogens in different inpatient wards. *Acta Microbiol Immunol Hung.* 2009, 56(4):375-87. IF: 0,000

2. Kadar B,# Szasz M,# Kristof K, Pesti N, Krizsan G, Szentandrassy J, Rokusz L, Nagy K, Szabo D: In vitro activity of clarithromycin in combination with other antimicrobial agents against biofilm-forming *Pseudomonas aeruginosa* strains, *Acta Microbiol Immunol Hung.* 2010, 57(3):235-45. IF: 0,625

Eredeti közlemény alapján megosztott elsőszerzőség

3. Kadar B, Kocsis B, Toth A, Damjanova I, Szasz M, Kristof K, Nagy K, Szabo D: Synergistic antibiotic combinations for colistin-resistant *Klebsiella pneumoniae*. *Acta Microbiol Immunol Hung.* 2013, 60(2):201-9. IF: 0,780

4. Szasz M, Hajdu M, Pesti N, Domahidy M, Kristof K, Zahar A, Nagy K, Szabo D: In vitro efficiency of vancomycin containing experimental drug delivery systems. *Acta Microbiol Immunol Hung.* 2013, 60(4):461-8. IF: 0,780